

بررسی رابطه ایران و لبنان بعد از پیروزی انقلاب اسلامی

دکترمالک ذوالقدر^۱ - احمد نظری^۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۴/۱ - تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۵/۱

چکیده:

روابط ایران و لبنان از قدیم الایام رابطه‌ای مناسب بوده و پیوندهای تنگاتنگی بین آنها وجود داشته است و این موضوع به علت رابطه روحانیت شیعه در دو کشور ایران و لبنان به عنوان یک رکن تأثیرگذار می‌باشد. پس از انقلاب اسلامی در ایران و به لحاظ موقعیت استراتژیک لبنان، اکثریت شیعیان در آن کشور و به دلیل روابط تاریخی و فرهنگی دیرینه بین دو کشور، لبنان از جمله کشورهایی بود که بیشترین تأثیر را از انقلاب اسلامی گرفت. در اینجا پرسش مورد نظر این است که پیامدهای حضور ایران در لبنان چیست؟ حضور ایران در لبنان دارای پیامدهای مثبت و منفی می‌باشد به عنوان مثال در مبحث پیامدهای منفی متهم کردن ایران به مداخله در امور داخلی کشورها و در مبحث پیامدهای مثبت افزایش قدرت هوشمند ایران در منطقه را، می‌توان نام برد. در ادامه تحقیق این پیامدها توضیح داده و بررسی می‌شوند.

واژگان کلیدی: ایران، لبنان، انقلاب اسلامی، حزب الله لبنان

- استادیار و عضو هیئت علمی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه آزاد اسلامی، زنجان، ایران
Malek_Zolghader@yahoo.com

- دانشجوی کارشناسی ارشد، علوم سیاسی، دانشکده علوم سیاسی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران مرکز، ایران
a.e1462@yahoo.com

مقدمه:

آشنایی با لبنان

لبنان یکی از کشورهای عربی خاورمیانه است که در غرب آسیا واقع گردیده، مساحت آن ۱۰۴۵۲ کیلومتر مربع، پایتخت آن بیروت، نوع حکومت جمهوری، جمعیت حدود ۴ میلیون نفر (البته حدود ۱۴ میلیون نفر از اتباع این کشور در خارج از لبنان اقامت دارند) که در تاریخ ۲۲ نوامبر ۱۹۴۳ اعلام استقلال رسمی کرده و از زیر سیطره فرانسوی‌ها خارج شده است. این کشور از شمال و غرب با سوریه و از جنوب با رژیم اشغالگر قدس همسایه است و از سمت شرق دارای مرزهای آبی در دریای مدیترانه می‌باشد. (طلوعی ۱۳۷۲: ۷۴۸) لبنان در وضعیت مناسبی برای ارتباطات اقتصادی، تجاری و فرهنگی بین سه قاره آسیا، اروپا و آفریقا قرار گرفته است. وجود پناه جویان فلسطینی و همجواری این کشور با اسرائیل موجب تهاجمات این رژیم علیه لبنان و بی‌ثباتی در این کشور گردیده و این دو عامل همواره چالش‌های زیادی را در مقابل دولت‌های این کشور قرار داده است. طوایف گوناگون در لبنان، که به صورت دو جریان عمده مسیحی و مسلمان می‌باشند، باعث تضادهای زیادی در این کشور گردیده‌اند. ویژگی کوهستانی بودن آن و طبیعت ساکنان آن همواره باعث گردیده که لبنان پناهگاه مناسبی برای اقلیت‌های مذهبی محروم سرزمین‌های همسایه باشد. (معینی آرانی، ۱۳۷۲: ۸۳)

این کشور پس از بحرین کوچک‌ترین کشور خاورمیانه بوده لیکن علیرغم این موضوع از حیث تعدد مذاهب و ادیان یکی از متنوع‌ترین کشورهای دنیا محسوب می‌شود به گونه‌ای که ۱۸ مذهب توسط پارلمان این کشور به رسمیت شناخته شده و برخی از مذاهب غیر رسمی نیز در این کشور وجود دارند. این مذاهب با مسایل طایفه‌ای ارتباط و پیوند تنگاتنگی دارد و شدت آن به حدی است که ساختار سیاسی این کشور را تحت تأثیر قرار داده و حتی می‌توان گفت که ساختار سیاسی لبنان بر اساس مسایل قومی و طایفه‌ای شکل گرفته است به این معنی که تقسیم قدرت سیاسی در این کشور بر اساس

تعداد جمعیت طوایف مختلف صورت گرفته که وجه تمایز این طوایف مذاهب و عقاید دینی آنهاست. به این ترتیب رئیس جمهور از مسیحیان، نخست وزیر از مسلمانان سنی مذهب و رئیس پارلمان از مسلمانان دارای مذهب شیعه انتخاب می شوند. البته بر اساس سرشماری غیر رسمی صورت گرفته در سال ۱۹۹۴، جمعیت شیعیان لبنان بیش از جمعیت مسیحیان و مسلمانان سنی می باشد و آنها دارای اکثریت هستند لیکن این موضوع از سوی سنی ها و مسیحیان مورد قبول واقع نشده است. (بیگی ۱۳۸۹: ۲۲۵-۲۲۴) حضور مسیحیان در لبنان علاوه کشورهای غربی به این کشور را در پی داشته، مسلمانان سنی علاوه مندی کشورهای سنی مذهب را بر انگیزته و از سوی دیگر حضور شیعیان در لبنان نیز حمایت های مادی و معنوی جمهوری اسلامی ایران به عنوان کشوری که حکومت رسمی آن شیعه است را موجب گردیده است.

احزاب سیاسی لبنان

احزاب سیاسی لبنان عمدتاً بر اساس گرایش طایفه ای تقسیم بندی می شوند. در صحنه سیاسی این کشور، دو حزب برجسته شیعه حضور دارند که عبارتند از حزب الله لبنان (به رهبری سیدحسن نصراله) و جنبش أمل (به رهبری نبیه بری). مهم ترین احزاب و گروه های سیاسی اهل سنت عبارتند از: جریان المستقبل (سعد حریری)، جماعت اسلامی لبنان (ابراهیم مصری)، حزب اتحاد (عبدالرحیم مراد)، جنبش توحید اسلامی (بلال شعبان)، جمعیت خیریه اسلامی (حسام قراقیره)، جمعیت مقاصد خیریه (تمام سلام)، جنبش امت (شیخ عبدالناصر جبری) و غیره. از فعال ترین احزاب و گروه های مسیحی نیز می توان جریان آزاد ملی (میشل عون)، حزب کتائب (امین جمیل)، قوات لبنان (سمیر جعجع) و جریان المرده (سلیمان فرنجیه) را نام برد. در صحنه دروزی چهار گروه شاخص سیاسی شامل جریان سوسیالیست ترقی خواه لبنان (ولید جنبلاط)، حزب دموکراتیک لبنان (طلال ارسلان)، حزب توحید عربی (وئام وهاب) و حزب عربی لبنانی (فیصل داود) ایفای نقش می نمایند. احزاب و گروه های سیاسی دیگری نیز با گرایش های غیرطایفه ای همچون حزب سوری قومی اجتماعی (اسعد

حردان)، سازمان مردمی ناصری (اسامه سعد)، جنبش مردمی (نجاح واکیم)، حزب بعث (فایز شکر)، کنگره مردمی لبنان (کمال شاتیللا) و غیره فعال می‌باشند.

پس از واقعه ترور رفیق حریری در سال ۲۰۰۵، طرفداران مقاومت تحت عنوان ائتلاف ۸ مارس و مخالفین آنها بنام ائتلاف ۱۴ مارس معروف شدند. (www.beirut.mfa.ir)

روابط جمهوری اسلامی ایران و لبنان

همانگونه که گفته شد روابط ایران و لبنان از قدیم الایام رابطه‌ای مناسب بوده و پیوندهای تنگاتنگی بین آنها وجود داشته است و این موضوع به علت رابطه روحانیت شیعه در دو کشور ایران و لبنان به عنوان یک رکن تأثیرگذار می‌باشد. پس از انقلاب اسلامی در ایران و به لحاظ موقعیت استراتژیک لبنان، اکثریت شیعیان در آن کشور و به دلیل روابط تاریخی و فرهنگی دیرینه بین دو کشور، لبنان از جمله کشورهایی بود که بیشترین تأثیر را از انقلاب اسلامی گرفت. در اینجا روابط دو کشور را در موضوعات فرهنگی، اقتصادی و سیاسی مورد بررسی می‌دهیم:

۱ - فرهنگ

الف) روابط فرهنگی و تاریخی

یکی از دلایلی که تأثیرگذاری ایران بیش از هر کشوری در لبنان مشهود است، تشابهات فرهنگی و تاریخی به ویژه اکثریت شیعه در دو کشور است. به این منظور به بررسی روابط شیعیان دو کشور در گذشته و بعد به تأثیر این روابط در گسترش فرهنگ اسلامی و ایرانی می‌پردازیم.

در زمان حکومت صفویان در ایران، گروهی از علمای شیعه لبنانی به صورت دسته جمعی به ایران مهاجرت کردند و در ایران ماندگار شدند. خانواده‌های صدر، صدر زاده،

جمال زاده و... از نسل همین گروه هستند که پس از ورود به ایران در شهرهای مختلف و بالاخص در اصفهان منزل گزیدند و ماندگار شدند و بعدها تابعیت ایرانی گرفتند.

این مهاجرت در مقطعی نیز بالعکس گردید و از قرن ۱۹ به بعد برخی از خانواده‌های ایرانی به لبنان مهاجرت کرده و در نقاط مختلف این کشور نظیر شهرهای صور و نبطیه ساکن شدند. در حومه جنوبی بیروت هم صدها معاود عراقی زندگی می‌کنند که اصلتی ایرانی دارند و اصلاً به همین علت توسط صدام حسین از کشور عراق اخراج شده‌اند. این ایرانیان دارای مشاغلی نظیر تجارت فرش، انتشارات، مطبوعات و... بوده و بعضاً به عنوان نماینده نیز به پارلمان لبنان راه یافته‌اند.

از سوی دیگر از سالها قبل (حدوداً از ۵۰ سال پیش) مراودات دانشگاهی بین دو کشور وجود داشته به گونه‌ای که دانشجویان شیعه لبنان جهت ادامه تحصیل به دانشگاه‌های ایران می‌روند که هم اکنون دهها پزشک و مهندس فارغ التحصیل دانشگاه‌های ایران در لبنان مشغول به کار هستند و یا بالعکس ما شاهد حضور دهها دانشجوی ایرانی در مراکز آموزش عالی و دانشگاهی لبنان هستیم. دانشجویان ایرانی با پرداخت هزینه‌هایی نسبتاً کم در دانشگاه‌های لبنان مشغول به ادامه تحصیل هستند. حتی ما شاهد راه اندازی واحدی از دانشگاه آزاد اسلامی در لبنان هستیم و برخی از مراکز آموزش عالی لبنان هم تلاش داشته‌اند تا شعبه‌ای از این مراکز را در ایران دایر نمایند.

همچنین بیش از صدها طلبه لبنانی به همراه خانواده‌های خود در ایران حضور دارند و در حوزه‌های علمیه ایران مشغول به تحصیل هستند که این موضوع می‌تواند در انتقال فرهنگ ایرانی به لبنان مؤثر و مفید به فایده باشد همچنان که بوده است. (بیگی، ۱۳۸۹: ۲۳۴-۲۲۸)

ب) گسترش فرهنگ اسلامی در لبنان

با تلاش‌های انجام شده توسط زنده یاد امام موسی صدر و همچنین فعالیت‌های انجام شده بعد از انقلاب اسلامی ایران، لبنان از نظر فرهنگی دچار تغییرات محسوسی در جهت گسترش فرهنگ اسلامی شده است. یک زمانی بیروت غرق در مسایل غیر اسلامی بود (به علت وضعیت خاص در آن دوره به عروس خاورمیانه شهرت داشت) لیکن امروز با تلاش‌های صورت گرفته توسط شیعیان مرتبط با ایران، چهره‌ای متفاوت پیدا کرده و شهر کاملاً مذهبی و اسلامی به نظر می‌رسد. مساجد رونق گرفته، دختران محجبه، اکثر جوانان با چهره‌های حزب‌اللهی در شهر تردد می‌نمایند. صندوق قرض‌الحسنه مراکز امداد امام خمینی و مراکز فرهنگی اجتماعی در همه جا پراکنده شده است. نماز جمعه نه تنها در بیروت بلکه در دیگر شهرهای لبنان هم اقامه می‌شود. حوزه‌های علمیه در نقاط مختلف لبنان مشغول خدمات رسانی بوده و اینها همه مدیون زحمات امام موسی صدر و حمایت‌های مادی و معنوی جمهوری اسلامی ایران می‌باشد. به طور کل احکام اسلامی در نقاطی که شیعیان حضور دارند رعایت شده و بعضاً در رعایت آن الزاماتی هم وجود دارد. (بیگی، ۱۳۸۹: ۲۳۷-۲۳۴)

ج) گسترش زبان فارسی

زبان فارسی در طول تاریخ به انحاء مختلف در لبنان نفوذ کرده است. زبان فارسی ابتدا از طریق حکومت عثمانی به اقصی نقاط این امپراطوری راه پیدا کرد چرا که زبان دوم حکومت عثمانی زبان فارسی بود و طبیعی بود که این زبان به سرتاسر این امپراطوری راه پیدا کند. این نفوذ زمانی افزایش پیدا می‌کند که هجرت‌های متقابلی صورت می‌گیرد.

از طرفی خط نستعلیق فارسی در بین سنی‌ها و مسیحی‌ها بسیار رواج دارد و این موضوع به علت ارتباط نزدیک این دو طایفه با حکومت عثمانی بوده است. نام‌های ایرانی نرجس، شیرین، نسرین، یاسمین، جلناز (گلناز) جلبهار (گلبهار)، نازک، شهرزاد، نازلی، سینا، شهریار، قمبیز (کامبیز) در این کشور رواج دارد. سازمان‌های سیاسی و اجتماعی

که ایران در لبنان تأسیس کرده عبارتند از بنیاد شهید، بنیاد امام خمینی، جهاد سازندگی، مدرسه‌های المهدی، سازمان سیاسی حزب ا...، تلویزیون المنار، حوزه علمیه رسول اکرم (ص)، بیمارستان امام خمینی در بعلبک، درمانگاه امام خمینی در شهر صور و... که تمام این مؤسسات می‌توانند در گسترش زبان فارسی پیشگام باشند. (همان)

۲ - اقتصاد

اگر چه فعالیت‌های فرهنگی ایران در کشور لبنان خصوصاً مناطق شیعه نشین مؤثر واقع شده اما سهم بخش بازرگانی ایران و نفوذ اقتصادی ما بر آن کشور بسیار ناچیز و همگام با فعالیت‌های فرهنگی پیشرفت نکرده است چرا که گسترش فعالی‌های اقتصادی ایران و فروش کالاهای ایرانی در فروشگاه‌های این کشور بر میزان نفوذ ایران در این کشور می‌افزاید.

الف) مبادلات تجاری

آمار نشان می‌دهد که میزان صادرات ایران به لبنان از روند منظمی برخوردار نبوده و این صادرات گاهی رشد داشته و گاهی نسبت به سال گذشته خود کاهش پیدا کرده است. حجم روابط تجاری ایران و لبنان در سال ۱۳۸۹، ۱۴۷ میلیون دلار بوده است. ارزش صادرات غیر نفتی ایران به لبنان ۷۰ میلیون دلار بوده و اقلامی نظیر فرش، پسته، میگو، مخمرها، شیر خشک، کشمش، خرما، کتاب، انباره‌های برقی، لوله‌های مسی، توتون و تنباکو (با مارک اصفهان) می‌باشد. ارزش واردات ایران از لبنان ۷۷ میلیون دلار و اقلامی که وارد نموده عبارت از کود شیمیایی (سوپر فسفاتها)، گندم سخت (مصارف ماکارونی)، کتاب، علف‌کش‌ها، تخم سبزیجات، پودر کاکائو و موتورهای پیستونی بوده است. تراز تجاری بین دو کشور مثبت ۷ میلیون دلار به نفع لبنان بوده است. مزیت‌های تجاری بین دو کشور نیز مربوط به سیستم حمل و نقل و روابط بانکی دو کشور می‌باشد. در حوزه حمل و نقل کالا و تجارت بین دو کشور وجود خط هوایی منظم بین تهران و

بیروت، وجود خط کشتیرانی بین بندر عباس و بندر بیروت و وجود خط حمل و نقل جاده‌ای ایران- ترکیه- سوریه- لبنان قابل توجه است و از طرفی وجود ۴ شعبه بانک صادرات ایران در لبنان و همچنین برقراری روابط کارگزاری با چند بانک لبنانی نیز در سهولت تجارت با لبنان به کمک موسسات تجاری دولتی و غیر دولتی ایران آمده است. (بخشی از گزارش رایزنی بازرگانی سفارت ایران در لبنان).

در عرصه تجارت با لبنان، ایران با رقبای قدرتمندی چون آمریکا، چین، آلمان، ژاپن و... روبروست. ایران و لبنان تاکنون ۷ کمیسیون مشترک اقتصادی برگزار و موافقت‌نامه‌های متعددی را به امضاء رسانده‌اند که اوج همکاری‌های اقتصادی ایران و لبنان مربوط به سفر آقای احمدی نژاد به لبنان در سال ۱۳۸۹ و سفر آقای حریری به ایران در پاسخ به همان سفر می‌باشد که طی آن دو سفر تعداد ۲۷ سند همکاری در زمینه‌های مختلف اقتصادی به امضاء دو طرف رسید. (<http://iranianembassy.net>)

ب) روابط توریستی

با توجه به پیوندهای تاریخی و فرهنگی که به آن اشاره شد، روابط توریستی بین دو کشور از میزان قابل توجهی برخوردار است و شاهد حضور مناسب جهانگردان و توریست‌های ایرانی در لبنان هستیم که از اماکن مذهبی و تاریخی لبنان بازدید می‌کنند.

ج) مساعدت‌های مالی و اقتصادی ایران

در بحث مؤلفه‌های اقتصادی، مساعدت‌های مالی و اقتصادی نقش مهم و زیادی در گسترش قدرت نرم کشورها دارد. البته هدف ایران از ارایه کمک و سرمایه‌گذاری در لبنان سودآوری و منفعت اقتصادی نبوده بلکه قصد داشته زیر بنای از بین رفته این کشور در زمان جنگ داخلی که شیعیان لبنان خسارات بیشتری را متحمل شده بودند را بازسازی نماید. ساختن مدارس، بیمارستان، راه سازی (بالاخص پس از جنگ ۳۳ روزه

که ۱۱ پروژه در این خصوص به انجام رسیده است)، رساندن آب شرب و آب زراعی به مصرف کنندگان و... از جمله مساعدت‌های مالی و اقتصادی ایران به لبنان می‌باشد. (بیگی، ۱۳۸۹: ۲۵۵-۲۵۴)

د) وجوهات شرعیه

وجوهات شرعیه یکی دیگر از راه‌های نفوذ ایران در لبنان حتی قبل از پیروزی انقلاب بود. این وجوهات با اجازه مراجع تقلید صرف امور عمرانی و به خصوص بهبود وضعیت شیعیان آن کشور می‌شد. یکی از منابع مالی حزب ا... لبنان وجوهات شرعیه می‌باشد که با کسب اجازه مراجع تقلید از شیعیان دریافت می‌کنند. در سال ۷۴ شیخ محمد بزیک و سید حسن نصر... به عنوان نمایندگان شرعی آیت ا... خامنه‌ای جهت اخذ وجوهات شرعی معرفی شده‌اند. (بیگی، ۱۳۸۹: ۲۵۷)

۳ - سیاست

الف) روابط سیاسی

تأثیر قدرت نفوذ ایران در لبنان را بدون پرداختن به دو موضوع شخصیت والای سیاسی - مذهبی و کاریزماتیک امام موسی صدر و فعالیت‌های سیاسی و فرهنگی وی و دیگری جنبش حزب ا... که از گروه‌های ذی‌نفوذ و تأثیرگذار در لبنان می‌باشد نمی‌توان دنبال نمود.

۱- سید موسی صدر از علمای حوزه‌های علمیه نجف و قم در سال ۱۳۳۸ با هدف اصلاح امور فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی جامعه شیعیان لبنان و همچنین استفاده از ظرفیت‌های منحصر به فرد این کشور جهت معرفی صحیح مکتب اهل بیت (ع) به جهانیان و تقویت وحدت و مقاومت در برابر رژیم صهیونیستی از ایران به لبنان مهاجرت کرد. این هجرت بنا بر وصیت آیت ا...

العظمی سید عبدالحسین شرف الدین انجام شد که ایشان پس از خود آقای سید موسی صدر را اصلح برای رهبری شیعیان تشخیص داده بود. (بیگی، ۱۳۸۹: ۲۶۰)

اولین اقدام امام موسی صدر، تأسیس «مجلس اعلاى شیعیان لبنان» بود؛ چرا که تنوع مذهب در لبنان موجب شده بود دولت اداره امور مذهبی را به خود افراد مذهبی واگذار نماید، اما شیعیان لبنان با آنکه از بسیاری از فرقه‌های دیگر مذاهب جمعیت بیشتری داشتند، دارای هیچگونه تشکیلاتی نبودند. امام موسی صدر با تلاش چهار ساله خود، در سال ۱۹۶۹ با تصویب ریاست جمهوری لبنان و تأیید مجلس نمایندگان، در کنار دیگر مجالس لبنان، مجلس شیعیان به نام «المجلس الاسلامی و الشیعی الاعلی» را تأسیس کرد و این اولین بار در تاریخ لبنان بود که یک گروه شیعی به نوعی استقلال سیاسی خود را بازیافته بود. (حجتی کرمانی، ۱۳۶۴: ۲۵) امام موسی صدر در فوریه ۱۹۷۴ با انتشار اعلامیه‌ای، مبارزه آشکار خود را علیه حکام سیاسی لبنان آغاز نمود و اعلام داشت حکام کشور نسبت به حقوق محرومان بی تفاوت بوده و با شیوه‌های در پیش گرفته، امنیت و کین لبنان را تهدید می‌کنند. (دعوتی، ۱۳۵۱: ۹) ابتدا شیعیان لبنان از روی عواطف و احساسات پا به میدان مبارزه نهادند که این مرحله، مرحله رشد سیاسی و تحریک عواطف و احساسات شیعیان بود. اما امام موسی صدر تأکید داشت تنها با تکیه بر احساسات و تظاهرات نمی‌توان راه به جایی برد. به همین دلیل، مرحله دوم مبارزه با تأسیس «حرکه المحرومین» آغاز شد. اما برای پاس داری از دستاوردها و مبارزه برای دستیابی به اهداف جنبش، تأسیس شاخه نظامی حرکت در دستور کار قرار گرفت. سازمان نظامی «امل» به مدت دو سال به طور غیرعلنی فعالیت می‌کرد، تا اینکه بر اثر یک انفجار در یکی از اردوگاه‌های آموزشی جنبش در بعلبک، ماهیت جنبش افشا گردید. امام موسی صدر با انتشار خبر انفجار به ناچار وجود سازمان نظامی «حرکه المحرومین» را با عنوان «افواج المقاومة اللبنانية» اعلام نمود. (WWW.Chamran.org) هنگامی که دکتر چمران رهبری شاخه نظامی امل را به دست گرفت، با همیاری امام موسی صدر به آموزش نظامی و تربیت سیاسی جوانان شیعه پرداخت. دکتر چمران

معتقد بود: در اقدامات تشکیلاتی، ابتدا باید بر اصول فکری - ایدئولوژیک تکیه کرد، سپس به انضباط و امور نظامی پرداخت. (<http://tebyan.org>)

پس از ناپدید شدن امام موسی صدر در سال ۱۹۷۸ و پیروزی انقلاب اسلامی در ایران و به دلیل عدم متابعت کامل جنبش امل از امام خمینی (ره) و بالاخص پس از حضور نبیه بری (رهبر جنبش) در کمیته نجات ملی که از سوی رئیس جمهور لبنان انتخاب شده بود (این کمیته به سازشکاری با غرب و اسرائیل متهم بودند)، گروهی از اعضای این جنبش که از آن فاصله گرفته و اخراج شده بودند در مراحل بعدی جنبش امل اسلامی و حزب ا... لبنان را به وجود آوردند. (بیگی، ۱۳۸۹: ۲۶۷-۲۶۶)

۲- جنبش حزب ا... لبنان

یکی از مشهورترین و تأثیرگذارترین گروه‌های اسلامگرا که در دهه ۸۰ میلادی در جهان عرب ظهور کرد جنبش انقلابی حزب ا... لبنان است.

در زمان پیروزی انقلاب اسلامی ایران، لبنان در آتش جنگ داخلی شعله ور بود اما دولت ایران روابط خود با این کشور را بر اساس دفاع از استقرار صلح و ثبات در لبنان و حمایت از تمامیت ارضی آن در مقابل رژیم صهیونیستی ادامه داد. علاوه بر پیوندهای تاریخی خصوصاً بین علمای دینی دو کشور، همسایگی با رژیم غاصب اسرائیل، پذیرش آوارگان فلسطینی و قرار گرفتن در معرض مداوم حملات نظامی اسرائیل، وجود حزب ا... به عنوان یک جریان شیعی مقاوم و همسویی آن با سیاست‌های جمهوری اسلامی ایران و اهداف انقلاب در منطقه از جمله ویژگی‌هایی است که موجب افزایش اهمیت لبنان در سیاست خارجی کشورمان شده است. اما نحوه ورود جمهوری اسلامی ایران در معادلات سیاسی لبنان و تشکیل حزب ا...، در ابتدای امر شهید محمد منتظری در سال ۵۸ شمسی بر اساس اصول سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در قانون اساسی و برای پشتیبانی از آرمان فلسطین به همراه ۶۰۰ نفر از نیروهای داوطلب به قصد شرکت در

جهاد علیه اسرائیل عازم لبنان شد و در دمشق مستقر گردید. پس از آن در سال ۶۱ (ش) که لبنان آماج حملات اسرائیل قرار گرفت و در وضعیتی که ایران خود درگیر جنگ با عراق بود، پس از بازدید تعدادی از فرماندهان نظامی ایران نظیر محسن رضایی (فرمانده وقت سپاه)، شهید صیاد شیرازی (فرمانده وقت نیروی زمینی ارتش) و... از سوریه و جلسات برگزار شده در این کشور، گروهی از نظامیان تیپ محمد رسول اله (ص) وابسته به سپاه پاسداران انقلاب اسلامی ایران به فرماندهی زنده یاد حاج احمد متوسلیان (فرمانده تیپ محمد رسول اله) جهت شرکت در جنگ به لبنان اعزام شدند که بنا بر دلایلی سوریه از ورود ایشان جلوگیری کرد.

در ادامه و پس از کارشکنی سوری‌ها واحدهایی از سپاه به بعلبک لبنان عزیزت نمودند، این گروه اقدام به برگزاری دوره‌های آموزش نظامی و عقیدتی کرده و نیروهای داوطلب وابسته به جنبش حزب اله را به صورت کاملاً مخفیانه آموزش دادند. با استقرار نیروهای سپاه در بعلبک لبنان علاوه بر آموزش‌های ارائه شده، انتقال افکار و دیدگاه‌های امام خمینی به شیعیان جنوب لبنان آغاز شد. در دوره اول آموزش حدود ۱۸۰ نفر از داوطلبان که هم اینک از مسئولین حزب اله و کادر اصلی را تشکیل می‌دهند، آموزش دیدند که از جمله آنها سیدعباس موسوی دبیر کل شهید و سیدحسن نصراله دبیر کل فعلی حزب اله بودند. (بیگی، ۱۳۸۹: ۲۷۳-۲۷۲) این جنبش در ابتدای راه و در هنگام تأسیس به دلیل اینکه جنبش امل را بعد از امام موسی صدر یک جنبش محافظه کار و سازشکار با غرب و اسرائیل تلقی می‌کرد با هم درگیر شدند که جنگ بین دو گروه در حدود ۲ سال به طول انجامید که نهایتاً با وساطت ایران از یک سو و سوریه از سوی دیگر مذاکرات آشتی را آغاز و طی توافقی در ژانویه ۱۹۸۹ تنش و درگیری را پایان دادند.

در ادامه و با تحولاتی که در عرصه بین‌المللی، منطقه‌ای و داخلی لبنان در اواخر دهه ۸۰ و اوایل دهه ۹۰ به وجود آمد (فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی، احیای مذاکرات صلح بین اعراب و اسرائیل، تجاوز نظامی عراق به کویت، پایان جنگ ایران و عراق، رحلت

امام خمینی و امضای پیمان طائف (منشور آشتی ملی لبنان)، حزب اله لبنان نیز تحت تأثیر این تحولات قرار گرفت و به منظور به دست آوردن مشروعیت سیاسی وارد رقابت‌های انتخاباتی و حزبی گردید. در سال ۱۹۹۲ این جنبش با ائتلاف با تعدادی از گروه‌های سیاسی در انتخابات پارلمانی شرکت کرد که نتیجه آن ورود نامزدهای این حزب به پارلمان لبنان بود و به این وسیله حزب اله از فعالیتهای نظامی وارد فاز سیاسی شد و در نتیجه با رعایت قواعد مربوطه وارد عرصه سیاسی لبنان گردید. این حزب در انتخابات سال ۱۹۹۶ و ۲۰۰۰ و انتخابات دوره‌های بعدی نیز حضور داشت و این موفقیت‌ها را تکرار نمود. در سال ۱۹۹۸ و انتخابات شوراهای شهر و روستا این حزب حضور فعالی داشت و به این ترتیب توانست با پیروزی در این انتخابات وارد قوه مجریه شود که بدین صورت دریچه مهمی برای ایجاد رابطه بین حزب اله و دولت لبنان ایجاد شد. تمام این رویدادها، پیروزی‌ها و موفقیت‌های سیاسی مرهون حمایت‌های معنوی و مادی ایران بوده و جمهوری اسلامی ایران توانست از این طریق تأثیرات مورد نظر خود را در عرصه سیاسی لبنان بر جای گذارد. (بیگی، ۱۳۸۹: ۲۷۹-۲۷۶) در حال حاضر حزب اله به عنوان تأثیرگذارترین نیروی سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و... در عرصه‌های مختلف لبنان حضور دارد و نه تنها در لبنان بلکه در جهان عرب و جهان اسلام نیز از چهره مقبولی برخوردار بوده و دبیر کل آن (سیدحسن نصراله) از محبوبیت خاصی نزد ملت‌های مسلمان برخوردار است. دولت فعلی لبنان نیز با ائتلاف حزب اله با گروه‌های همسو به وجود آمده و ارتباط نزدیکی با جمهوری اسلامی ایران دارد.

پیامدهای منفی و مثبت حضور ایران در لبنان

پیامدهای منفی

۱- متهم کردن ایران به حمایت از تروریسم

کشورهای غربی شامل آمریکا و اروپا و همچنین اسرائیل جنبش حزب اله را یک سازمان تروریستی قلمداد می‌کنند که هدفش نابودی اسرائیل است و تحت حمایت جمهوری اسلامی ایران و سوریه قرار دارد به همین دلیل ایران هم به حمایت از تروریسم متهم می‌شود.

۲- متهم کردن ایران به مداخله در امور داخلی کشورها

حمایت معنوی ایران از این جنبش (براساس اصول قانون اساسی که در آن به حمایت از مظلوم تصریح شده) باعث شده که قدرت‌های اشغالگر و استعمارگر ایران را به مداخله در امور داخلی لبنان از طریق حزب اله متهم نمایند. در صورتی که این جنبش بعد از انقلاب با الهام گرفتن از اندیشه‌های امام و ایدئولوژی انقلاب اسلامی فعالیت نموده و در این راستا خواستار حفظ همبستگی ملی است. این حزب از لحاظ ساختاری به هیچ عنوان وابسته به ایران نیست و مستقل عمل می‌کند.

۳- شکل‌گیری هلال شیعی در منطقه

موفقیت‌های سیاسی ایران در صحنه سیاسی کشورهای عراق و لبنان و از طرفی ارتباط نزدیک با کشور سوریه باعث شده که حکومت‌های سنی مذهب منطقه از قدرت گرفتن شیعیان در هراس باشند به همین جهت ایران را متهم می‌کنند که در صدد است یک هلال منطقه‌ای شامل کشورهای مذکور را به وجود آورد.

۴- تشدید تهدیدات اسرائیل علیه جمهوری اسلامی ایران

با توجه به اینکه اسرائیل حزب اله را که مقاومت سرسختانه در مقابل توسعه طلبی این رژیم داشته تحت حمایت ایران می‌داند اقدام به تهدید ایران می‌نماید. این تهدیدات به صورت مستقیم (تهدیدهای نظامی، اقتصادی، و تبلیغی - سیاسی) و غیر مستقیم (از طریق تخریب روابط ایران با دنیای خارج) بوده است.

۵ - اتهام اخلال در روند صلح خاورمیانه

به دلیل حمایت ایران از جنبش‌های آزادی بخش نظیر حزب اله در لبنان و حماس و جهاد اسلامی در فلسطین، کشورهای غربی مهمترین مانع رسیدن به صلح خاورمیانه ایران می‌دانند و اتهام اخلال در روند مذاکرات را به ایران وارد می‌کنند.

پیامدهای مثبت

۱ - تأثیرگذاری و ایفای نقش محوری در روند ایجاد صلح واقعی در منطقه

۲ - افزایش قدرت هوشمند ایران در منطقه

۳ - ابزار بازدارندگی ایران در شرایط وقوع جنگ احتمالی

۴ - رشد جریان‌های اصیل اسلامی طرفدار ایران و مخالف نفوذ غرب

۵ - بهبود و گسترش روابط ایران با جهان عرب

۶ - داشتن حامی منطقه (بیگی، ۱۳۸۹: ۳۴۳-۳۲۹)

نتیجه گیری:

در پایان نتیجه‌ای که می‌توان گرفت این است که لبنان به عنوان پایگاهی امن برای جمهوری اسلامی ایران جهت ادامه مبارزات علیه اسرائیل بوده و از همین رو منطقه را وارد جنگ‌های نیابتی می‌کند منظور از جنگ‌های نیابتی در این برهه لبنان به نیابت از جمهوری اسلامی ایران و اسرائیل به نیابت از غرب به خصوص آمریکا می‌باشد. اساسا نقش لبنان به خصوص حزب الله برای اهداف جمهوری اسلامی ایران بسیار مهم و کلیدی می‌باشد. و در این برهه زمانی که شاهد منازعات شدید در منطقه غرب آسیا

هستیم، مهمترین اضلاع محور مقاومت را ایران و حزب الله لبنان تشکیل می‌دهند. که در جبهه منازعه سوریه، حزب الله لبنان به نیابت از جمهوری اسلامی ایران سعی در حفظ و تقویت این محور داشته است چرا که آنها بر این باورند جبهه تکفیری‌ها و داعش اساسا به دست غرب با کمک‌های اسرائیل اداره شده و در میدان نبرد سوریه وارد جنگ نیابتی شده‌اند.

به طور کلی می‌توان موارد زیر را به عنوان مهمترین اهداف رابطه ایران و لبنان نام برد:

- به خطر انداختن موجودیت اسرائیل

- انتشار و صدور انقلاب اسلامی

- گسترش تشیع

- ایجاد جبهه مقاوم و مستحکم در برابر منازعات و ناامنی منطقه‌ای

منابع:

- بیگی، مهدی (۱۳۸۹) قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در لبنان، چاپ سوم، تهران، دانشگاه امام صادق (ع)، مولف ۲
- حجتی کرمانی، علی (۱۳۶۴) لبنان به روایت امام موسی صدر و دکتر چمران، تهران، قلم
- طلوعی، محمود (۱۳۷۲)، فرهنگ جامع سیاسی، تهران، قلم
- معینی آرانی، مصطفی (۱۳۷۲)، ساختار اجتماعی لبنان و آثار آن، تهران، وزارت امور خارجه
- میرابوالفتح دعوتی (۱۳۵۱) مسلمین شیعه در لبنان: فعالیت‌ها و مقالاتی از امام موسی صدر، تهران، امیرکبیر

سایت

- <http://www.iranianembassy.net>
- <http://irdiplomacy.ir/fa/news>
- <http://nedaonline.ir>
- <http://www.beirut.mfa.ir>
- <http://tebyan.org>